
HEALTH TECHNOLOGIES AND THEIR ASSESSMENT AS TOOLS OF THE NATIONAL HEALTH POLICY

Nikola Sabev

Faculty of Public Health and Health Care, „Angel Kanchev“ University of Ruse, Republic of Bulgaria,
nikola_sabeff@abv.bg

Abstract: Every stage of the development of human society is characterized by a certain set of rules and norms of regulation organized in requirements to the relations between its individual members and organizations. The formation of a social order is accompanied by ensuring security and improving the quality of life, and for this purpose it is necessary to ensure good health and create conditions for realization of population's health potential. This requires maintaining and improving of the environment (physical and social) in response to the constantly increasing needs of human society, including health. In this aspect, the health system is an extremely important component of the overall country policy, which requires its adequate formation, maintenance and improvement through certain regulatory activities. The principles of building and conducting the health policy are analogous to those in politics in a broad sense and to social policy particularly and are based on enduring universal values such as ensuring of equal access, justice, relevance, sufficiency and humanism. Health policy directs the public interest to promotion, protection and restoration of health making it a major social goal and a primary value. In this regard, the state health policy should be aimed at creating and maintaining appropriate conditions for the provision of health education, effective preventive activities and providing sufficiency medical assistance in terms of volume and quality to all those in need. On the other hand, it must generate opportunities for research, training of medical staff, maintenance and improvement of the material and technical base in health system, based on the principles that public health is very important for national security and it is a fundamental element of the state policy for ensuring human rights. This requires a detailed historical review of politics doctrines, with an emphasis on their nature, origin and development, bridging the specifics of health policy and some of its modern instruments, such as health technologies and their evaluation. The proposed material provides a brief and summary overview of the political dynamics by determining the place and importance of health policy as an element of public policy, then indicates the nature and capabilities of health technologies, their place and importance in taking certain policy actions in the field of health care.

Keywords: health policy, health technologies.

ЗДРАВНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ И ТЯХНАТА ОЦЕНКА КАТО ИНСТРУМЕНТИ НА НАЦИОНАЛНАТА ЗДРАВНА ПОЛИТИКА

Никола Събев

Факултет „Обществено здраве и здравни грижи“, Русенски университет „Ангел Кънчев“,
Република България, nikola_sabeff@abv.bg

Резюме: Всеки етап от развитието на човешкото общество се характеризира с определен набор от правила и норми на регулация, организирани в изисквания към отношенията между отделните негови членове и организации. Формирането на даден социален ред е съпътствано от гарантиране на сигурност и подобряване на качеството на живот, като за тази цел е необходимо осигуряването на добро здраве и създаване на условия за реализиране на здравния потенциал на населението. Това изисква поддържане и подобряване на средата (физическа и социална) като отговор на непрекъснато нарастващите потребности, включително и здравни, на човешкото общество. В този аспект здравната система се явява изключително важен компонент от цялостната политика на една страна, което налага нейното адекватно формиране, поддържане и усъвършенстване чрез определени регулаторни дейности. Принципите на изграждане и провеждане на здравна политика са аналогични на тези в политиката в широк смисъл и в частност на социалната политика и се базират на непреходни общочовешки ценности като осигуряване на равенство в достъпа, справедливост, уместност, достатъчност и хуманизъм. Здравната политика представлява средство за насочване на обществения интерес към укрепване, опазване и възстановяване на здравето, превръщайки го в главна социална цел и първостепенна ценност. В тази връзка следва държавната политика в сферата на здравеопазването да е насочена към създаване и поддържане на подходящи условия за осигуряване на здравно образование, ефективни превантивни дейности и оказване на достатъчна по обем и качество

медицинска помощ на всички нуждаещи се. От друга страна тя трябва да генерира възможности за извършване на научни изследвания, подготовка на медицински кадри, поддържане и усъвършенстване на материално-техническата база в здравната система, опирайки се на принципа, че здравето на населението е от първостепенна важност за националната сигурност и е основен елемент от държавната политика за осигуряване правата на човека. Това налага щателен преглед на политическите учения в исторически план с акцент върху същността, възникването и развитието им, като се хвърли мост към конкретиката на здравната политика и някои нейни съвременни инструменти, каквито се явяват здравните технологии и тяхната оценка. В предложения материал се прави кратък и обобщен преглед на политическата динамика с определяне на мястото и значението на здравната политика като елемент на държавната политика, след което се посочват същността и възможностите на здравните технологии, тяхното място и значение при предприемане на определени политически действия в сферата на здравеопазването.

Ключови думи: здравна политика, здравни технологии

1. ВЪВЕДЕНИЕ

Грижите за здравето на населението представляват главен социален приоритет, който в наши дни все повече изпъква на преден план в цялостната държавна политика. Еволюцията на човешката цивилизация откроява различни подходи и концепции за политическа дейност, като тя бива разглеждана и тълкувана в твърде различен контекст в съответствие с нивото на нейното развитие и доминиращите идеологии. Подобно на биологичните организми, политиката проявява жизнен цикъл и динамика, чиято реализация се наблюдава в рамките на определена политическа система. Неин основен израз е политическият процес, който се дефинира като съвкупност от политически субекти, извършващи определени дейности и формиращи определени отношения. Това дава основание днес да се фиксират следните фази на политическия процес, които отразяват: формиране на даден тип политическа система, създаване и поддържане на нейните характерни елементи, привеждане в действие (след политически консенсус) на определени политически решения, контрол върху функционирането и крайните резултати от дейността на политическата система. Тази последователност на развитие на политиката се свързва с конкретни механизми съобразно изискванията на социалните структури, водещи до необходимостта от регулиране на обществените отношения чрез реализацията на власт. В чисто исторически аспект на тази база могат да се диференцират следните периоди, формиращи:

1. самостоятелност на политиката (автономизация) като форма на обществена дейност;
2. стратегии, цели и задачи и включването им в система, определяща регулацията на политическите дейности;
3. морални, етични, правни и социални норми, регулиращи обществените отношения;
4. практическо приложение на отделни методи, технологии и управленски инструментариум за постигане на предварително заложените цели, както и използване на средства за мониторинг и контрол на постигнатите резултати;
5. субекти на надличностно и надгрупово ниво, оформящи съответна политическа система (институализация).

Безспорен факт е, че политиката заема различно място, има различно значение и изпълнява различни функции през отделните етапи на човешкото развитие. В античността тя отразява основно социалните отношения и дейности, които са насочени към осигуряване на нарастващи общи блага в държавата, представляваща съвкупност от общоутвърдени и общоприети правила, базирани на традиции, обичаи и нрави, облечени в правни норми. Основен правен аргумент и законов постулат в този период са справедливостта и моралните принципи. Политиката е ред и устройство на съществуващия свят, утвърждаване на система от норми (социални, културни, материални, идеологически, правни) и определяне мястото на отделния индивид в цялостната социална структура. По време на Римската република тя се свързва с изява на основни човешки добродетели, като справедливост, храброст, мъжество, чест и свобода, които биват инкорпорирани в дейността на различни общности, наричани граждански. В древна Византия се наблюдава принципът на обожествяване на субекта на върховната власт, която не може да бъде ограничавана със закони. Това поражда сериозни и сложни отношения, в които влиза самият император, осигуряващ независимостта на двете власти – светската (ръководеща човешката дейност предимно в материалния свят) и духовната (ръководеща човешката душа). В Европа през Средновековието в извеждането на политически принципи доминира религиозно-теологическият аспект. Водещо е духовното начало, въплътено в християнската църковна институция, която е над земното и имперското. Създадените канони и догми, извеждащи „вечни и непоклатими начала“, свързват божествения произход и легитимация на императорската власт със справедливостта и законите, поставени изцяло в услуга на Бога и неговия

представител на Земята – християнската църква. Според Тома Аквински земната власт трябва да се занимава с външните човешки дейности, насочени към общото благо, а църковната власт да управлява душите на хората за постигане и подобряване на житейските блага. През Ренесанса възникналите хуманистични идеи предполагат политическите решения да се базират върху справедливостта и моралните добродетели, облечени в правни норми. Постулира се равенство на всички пред закона. Като важни проблеми на политиката започват да се открояват мястото на индивида в обществото, справедливостта на управлението, общото благосъстояние хората и съблюдаването на морално-етични принципи. Формирането на държавността тръгва в две посоки – едната се свързва със структурирането на съвършено и справедливо общество (утопически учения на Томас Мор и Френсис Бекън), а другата залага на автономизация/отделяне на политическата дейност от нормите на морала, за което говори Н. Макиавели. По-късно се наблюдава тенденция към отдалечаване на политиката от морално-етичните норми и нейното формулиране като управленска дейност на обществото и държавата, при запазване на широкото схващане за съблюдаване на основни граждански добродетели, общи блага и просперитет за всички. Миналият век бележи първите прояви на самостоятелност на политологията като наука. Властта се разглежда като явление, олицетворяващо политиката и регулиращо обществения живот. За разлика от отделянето на политиката от останалите обществени активности и нейното автономизиране в предходните етапи, сега се наблюдава преминаване в реципрочен процес – проникването ѝ в културата, образованието, здравеопазването, стопанството, религията. Т.е. от израз и същност на властта, се стига до тотализация на политиката, свързана с нейната инвазия във всички области на човешкото съществуване от семейство до държава. Последвалите бързи епохални открития и постижения, паралелно с политическите сътресения, пораждаат идеята за технокрацията, залагаща на идеята че представителите на науката, могат да посрещат и решават сериозни предизвикателства в сферата на политиката и социалното управление. Абсолютизира се тяхната роля като двигател на общественото развитие, а ефективността на властовите решения се разглежда като директно зависима от научната компетентност и от тяхната способност за налагане на рационалното, научно обосновано действие над политически субективното. Възникващата концепция за технокрация внася понятия като „революция на управляващите“, „научно управлявано общество“, „социална техноструктура“, „постиндустриално общество“, „експертотокрация“ и „технотронно общество“, като третира проблема с властта в три основни аспекта: на първо място – концепция за политическата власт, основана не на идеология, а на обективно научно познание; на второ място като политическо социално устройство, реализиращо на практика тази концепция и на трето място като социална група на технократи (носители на научното познание), изпълняващи управленски функции в обществото. Всъщност идеята за технокрация не получава развитие и реализация заради съществените различия между принципите на естествените закони и социалните закономерности, намиращи отражение в политиката.

2. ИЗЛОЖЕНИЕ

Краткият преглед на политиката като дейност и социален феномен през отделните фази на човешкото развитие сочи, че независимо от многообразието на нейните форми, концепции и проявления, тя е неотделима част от социалната еволюция и на даден етап се превръща в неин определящ фактор. Обществото представлява съвкупност от взаимоотношения, които намират своето отражение в политиката, която ги регулира и насочва по определен път на развитие. Може да се направи извод, че политиката следва да се разглежда като консенсус между заинтересовани партньори относно приоритетни проблеми, както и пътищата и средствата за тяхното решаване.

Докато при дефиниране на понятието политика се установяват много концепции и тълкувания (някои изцяло разнопосочни и диаметрално противоположни), то при здравната политика се наблюдава добре изразено и сравнително стабилно във времето единомислие. Здравната политика се разглежда най-вече като инструмент за насочване и поддържане на обществения ресурс към основните подходи за здраве – укрепване, опазване и възстановяване, определяйки го като първостепенна ценност и главна социална цел. Държавната политика в сферата на здравеопазването следва да създава условия за промоция на здраве, здравно възпитание, навременна профилактика и оказване на медицинска помощ от една страна, а от друга – за подготовка на кадри, осигуряване на материално-техническа база и възможности за провеждане на научно-изследователска работа. Важно е да се отбележи, че здравето на населението е от първостепенна важност за националната сигурност и е основен елемент от държавната политика за осигуряване правата на човека. Член 25 от Всеобщата декларация за правата на човека на Организацията на обединените нации гласи: „Всеки човек има право на жизнено равнище, включително прехрана, облекло, жилище, медицинско обслужване и необходимите социални грижи, което е необходимо за поддържане на неговото и на семейството му здраве и благосъстояние. Той има право на осигуряване в случай на безработица, болест,

инвалидност, овдовяване, старост или други случаи на лишаване от средства за съществуване по независещи от него причини“. Здравната политика се разглежда от Световната здравна организация като „предприемане на решения, планове и действия за постигане на конкретни медицински цели в обществото, определяйки визия за бъдещето, посочвайки приоритети, формирайки консенсус и информирайки обществото. Тук се включват и базисни въпроси като финансиране на здравната помощ, осигуряване на достъп до медицински услуги, поддържане на качество и гарантиране на справедливост по отношение на здравето“. Безспорно факторите, които въздействат върху политическите решения са многобройни. Една част са философско-идеологически и се обединяват от морално-етични и социални аспекти на здравната политика, а други са практическо-икономически и са насочени към финансови въпроси за ограничаване на разходите, повишаване на ефикасността и подобряване на крайния социо-икономически резултат от здравните дейности. На тази база Конституцията на СЗО подчертава, че „Достъпът до възможно най-високия стандарт на здраве е едно от фундаменталните права на всяко човешко същество“, което предполага признаване правото на здраве и въвеждане на солидарността и равния достъп като базисни принципи в провежданата здравна политика. Стратегията е за осигуряване на „възможно най-добро здраве за всички, без оглед на етническа, расова, религиозна и полова принадлежност, възраст, социално или финансово положение“. Този резултат може да се постигне при подобряване здравето на обслужваното население чрез предоставяне на адекватни здравни услуги, подготвяне на кадрови и материален ресурс и удовлетворяване на очакванията на обществото. Необходим е „буферен“ резерв, поемащ разходите при увреждане на здравето посредством разпределяне на финансовия риск чрез предварително заплащане. В тази връзка сериозен акцент в съвременната здравна политика представляват разходите за здраве и тяхното рационално разпределяне. Наблюдаваното нарастване на средствата за здравеопазване, заделени от брутния вътрешен продукт, не води до реално подобряване на здравните резултати и крайните конкретни показатели. Свидетели сме на добре видима диспропорционалност между растящите финансови разходи от една страна и ефектите върху здравето на населението, от друга. Това явление има обяснения, които се коренят най-вече в генезиса на крайния здравен продукт. На първо място се наблюдава нарастване на дела на услугите в брутния вътрешен продукт, в това число и на здравните услуги. Освен социална, здравеопазването притежава и икономическа същност, подчинявайки се на основни икономически принципи и закони, но при него съществуват различия, които го характеризират като специфична и неповторима човешка дейност. Същност здравният продукт притежава уникални свойства, като обединява едновременно свойствата на стока и услуга (отговаряйки на типичните характеристики на тези две категории). Преходът от „икономика на капитала“ към „икономика на знанието“ изисква все по-висока квалификация, специализация и професионален опит. Това допълнително усложнява оценката на качеството на услугата (в частност и медицинската), свързана с нейните характеристики: нематериалност, неотделимост от източника, непостоянство в качеството, несъхраняемост и зависимост от участието на потребителя в създаването ѝ. Услугите (вкл. и здравните) представляват дейност и/или полза, които по правило не водят до придобиване на материален субстрат. Имайки предвид, че здравната политика на една страна трябва да осигури достатъчни по обем и достъпни за всички нуждаещи се качествени услуги, а параметрите за тяхното качество са трудно измерими, то следва да се открият няколко основни фактори, оказващи влияние върху крайния здравен продукт, разглеждан като комплексен сбор от стоки и услуги, предоставяни на потребители и пациенти:

- ниво на развитие на обществените отношения, (социални, икономически, осигурителни, вкл. на научните постижения);
- ниво на медицинската теория и практика;
- ниво на образование на медицински и здравни професионалисти.

Такъв подход към качеството на здравната услуга/продукт показва, че то зависи от нивото на развитие на производствените отношения и е важен елемент на социалната сигурност. Налице е необходимост от изясняване на специфичните особености на здравния продукт, които могат да се определят по следния начин:

- търсенето най-често е принудително, а не във връзка със задоволяване на потребности (най-вече материални);
- болшинството от здравните услуги са персонални;
- потреблението на здравния продукт/услуга съвпада по време с производството му;
- несъхраняемост и неотложност на потреблението (този вид продукт не може да бъде съхраняван или складиран);

- нивото на качество на здравния продукт е нетрайно (то е в зависимост от извършителя, от момента в който се извършва, от състоянието на потребителя, което е силно променливо и зависимо от редица други фактори);
- налице е силно изразена информационна асиметрия в отношенията между производителя и потребителя (лекар – пациент);
- налице е дисбаланс между търсене и предлагане на здравен продукт/услуга, силно изтеглен към предлагането;
- производителят (медицински/здравен професионалист) на здравен продукт има двойствен характер – от една страна следва да защити изцяло пациента/потребителя, действайки в негов интерес (в интерес на търсенето), а от друга – да защити в чисто икономически аспект своя интерес на производител (в интерес на предлагането);
- силно изразена неопределеност на потребностите от здравни услуги, особено в ранната им фаза;
- непостоянство (непрекъснато изместване на тавана на възможностите на потребителите) в извършваните разходи за здравни услуги (свързва се и с наличието на трети играчи във финансирането – фондове, държава и др.).

В този ход на разсъждения, определението за качество в здравеопазването на Световната здравна организация посочва, че то включва грижи, които:

- предоставят най-добрия здравен резултат (максимум полза и минимум риск за пациента);
- демонстрират отличен професионализъм от всички, участващи в помощта;
- осигуряват ефективно и рационално използване на ресурсите;
- поддържат високо ниво на удовлетвореността и на самочувствието пациентите;
- осигуряват най-добрите възможни здравни резултати.

Гарантирането на такъв подход към здравеопазването като цяло изисква задължителна преценка на терапевтичната ефективност и безопасност на лекарствените продукти, на медицинските изделия и на определени диагностично-лечебни дейности, с последващ анализ на социално-икономическите им въздействия и по-отдалечените във времето последствия. Успоредно с желанието за подобряване на достъпа до нови диагностични и лечебни дейности, нараства и необходимостта от оптимизиране на процедурите по оценяване на здравните технологии, с цел осигуряване на мултидисциплинарен подход за гарантиране на обективност в процеса на подобряване на ефикасността на публичните разходи в здравеопазването. В много здравни системи по света вече се използват методики за оценяване на резултатите от конкретни лекарства, медицински изделия или определени технологии, като това позволява измерване (по предварително зададени показатели) на ефекта от нововъведенията, сравняване с вече съществуващите и преценка на евентуалната добавена от тях стойност. Основната цел при оценяването на здравните технологии е дали (и как) те функционират и ако отговорът е положителен, то следва извършване на щателен паралел с наличните алтернативни варианти. Оценката на здравните технологии представлява сложен и продължителен процес, включващ изследване на много показатели през призмата на медицински, социално-организационни, финансово-икономически, морално-етични и правни норми, което я определя като един мултидисциплинарен изследователски подход в здравеопазването. Оценката на здравните технологии подпомага провеждането на адекватна политика с насоченост върху индивида, големи социални групи и популации. Акцентът попада върху създаването и внедряването на определени технологии и най-вече на тяхната рентабилност (моментна и в обозрими бъдещи периоди), като се държи сметка за тяхната приложимост и безопасност за възможно най-широки обществени формации. Това дава основание, резултатите от извършването на тази оценка да се използват от оторизирани държавни органи за вземане на решения относно възстановяването/изплащането на средства на национално равнище при използване на определени здравно-промотивни, профилактични, диагностични, лечебни и рехабилитационни средства. Безспорно процесът по внедряването на нови технологии винаги изисква влагане на допълнителен и преразпределение на съществуващия (по правило ограничен) ресурс на здравните системи. Осигуряването на здравна помощ следва да бъде съобразно наличните възможности, като се прилагат единствено най-ефективни технологии, оценени от гледна точка на икономически, морално-етични, организационни, правни и социални норми. Затова основна цел при оценката на здравните технологии се явява формирането на научна доказателствена база за създаването и провеждането на здравна политика, насочена към решаването на проблеми, отчитайки всички изброени сфери на обществения живот. Процесите, свързани с оказване на медицинска помощ, стават все по-зависими от определени политически решения и все по-регулирани. На фона на задълбочаващото се международно сътрудничество и преодоляването на различията в медицинското образование, в научните изследвания, във фармацевтичната промишленост и в достъпа до

медицинска помощ, се оформя и основната цел при оценяване на здравните технологии – осигуряване на доказателствена информационна база, необходима за разработването на национална политика, опираща се на съвременните изисквания за безопасност, научен подход, динамичност и ефективност при отчитане интересите на конкретния пациент и цялото общество. Независимо от факта, че оценката на здравните технологии се извършва за политически цели, то тя задължително следва да стъпва на сериозни научни изследвания и достижения (Kristensen, 2006). Всичко това определя основите на една по-нова ценностна система в здравеопазването, свързана с осигуряване на всеобхватен достъп, равенство и солидарност във финансирането на медицинската помощ. Всеобхватният достъп показва възможността за получаване на своевременно здравни услуги, в обем и качество, адекватно на потребностите; равенството е резултат от разгръщане на максималния индивидуален здравен потенциал на всеки индивид (без оглед на раса, пол, образование, имуществен и социален статус); а солидарността отразява капацитета на здравната система за поемане и разпределение на финансовия риск спрямо конкретните здравни потребности. Реално винаги е налице недостиг на средства, който ограничава вземането на политически решения за осигуряване на най-доброто и най-желаното средство или лечение за всеки. Независимо от сложната политико-икономическа обстановка, техническият прогрес стимулира обществото непрекъснато да подобрява съществуващите и да внедрява нови здравни технологии. Този процес изисква използване на възможностите за оценка на здравни технологии, която осигурява подкрепа при вземането на решения, ставайки посредник между секторите на научните изследвания и политиката. Непрекъснатият обмен на знания между специалистите по оценка на здравните технологии и политиците е гарант за успеха при разработването на здравни стратегии и набелязването на определени цели и задачи. Това е един перманентен процес, в който се генерира, обобщава и използва информацията относно морално-етичните, медицинските, правните, икономическите и социалните аспекти на разработването на ефективна здравна политика, ориентирана към потребностите на индивидите при осигуряване на оптимален баланс на влаганите обществени средства.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Една от главните цели на оценката на здравните технологии е осигуряване на връзка между политическите решения и научно-изследователската дейност, след щателен анализ на конкретната обстановка, позволяващ определянето на подходящи срокове и методи за въздействие върху определени процеси. Тя винаги следва да се основава на изследователски подход и доказателствени данни, за да могат ръководителите в здравната сфера да вземат научно обосновани решения. Оценката на здравните технологии позволява реализацията на съществени икономии, като предоставя възможност за своевременно навлизане на нови средства и методи на работа в здравеопазването. Следователно тя представлява надежден инструмент за дългосрочно планиране, управление и внедряване на конкретни здравно-политически решения. Световните тенденции сочат нарастване на интереса към провеждане на оценки на здравните технологии, превръщайки ги в естествен мост на обединяване усилията на изследователи и политици в изпълнение на стратегическата цел за укрепване, опазване и възстановяване на здравето.

Статията е публикувана със съдействието на Проект ФНИ – ФФЗЗГ 2019 – 01.

ЛИТЕРАТУРА

- Борисов, Б. (2018). „Съвременни аспекти и насоки в оценката на здравни технологии при таргетни терапии в онкологията“, ISBN: 978-619-7452-11-2
- Наредба № 9 (2015). „За условията и реда за извършване на оценка на здравните технологии“, издадена от министъра на здравеопазването обн. ДВ. бр. 97 от 11 декември 2015 г., отм. ДВ. бр.26 от 29 март 2019 г.
- Спенсър, Х. (2013). „Начала на органичната социология“, Изд. „Захарий Стоянов“, ISBN: 9789540907918
- Събев, Н., & Борисов, Б. (2019). „Здравни технологии и медицински изделия – социални аспекти и концепция“, ISBN 978-954-337-390-1.
- Център за превенция и противодействие на корупцията и организираната престъпност, (2017). *Кратък доклад „Анализ и оценка на риска с цел идентифициране на възможности за корупционни практики при доставката и употребата на медицинските изделия. Модел на решение.“* София.
- Воробьев, К.П. (2012). „Доказателная медицина и компетентность врача“, 1(93): 134–140
Национальные агентства оценки технологий здравоохранения в экономически развитых странах.
Укр. мед. часопис.

- Огурцов, А.П., Бернштейн, В. С., & Симонов А. И. (2020). „Политика“, Центр гуманитарных технологий, ISSN 2310 – 1792
- Шмитт, К. (1997). „Понятие политического“, Антология мировой политической мысли“, т. 2, с. 292.
- Cookson, R.A., Propper, C., Asaria, M., & Raine, R. (2016). „Socioeconomic inequalities in healthcare in England“, *Fiscal Studies* 37:371-403
- Garrido, M.V., Boerlum, K., Finn, P., Nielsen, C., & Busse, R. (2008). *Health technology assessment and health policy-making in Europe, series 14*. World Health Organization. Regional Office for Europe.
- Saint-Pierre, P. (2016) „Modeles Markoviens et analyse cout-efficacite“, *Journal de Gestion et d'Economie Medicales*, 34:133-144